

[Διδακτικές Δοκιμές]

"Περιγραφή"

Ενότητες Α' Λυκείου

Θέμα: Η μεθόδευση της περιγραφής

- α) Η επιλογή και η παράθεση/οργάνωση των λεπτομερειών
- β) Η ακρίβεια και η σαφήνεια στην περιγραφή

Ενότητα "Περιγραφή"

Έκφραση-Έκθεση Α' Λυκείου

Διδακτική δοκιμή

Διονύσιος Τάνης

A. Παρουσίαση

Η περιγραφή αποτελεί βασικό "τρόπο" (mode) του λόγου, που χρησιμοποιείται συχνά στην αναφορική και ποιητική λειτουργία της γλώσσας. "Περιγράφω", σύμφωνα με τα λεξικά, σημαίνει αναπαριστώ με λόγο προφορικό ή γραπτό ένα αντικείμενο, μια κατάσταση, μια ενέργεια. Βασικά στοιχεία για μια ακριβή και σαφή περιγραφή είναι και η επιλογή και παράθεση/οργάνωση των λεπτομερειών του περιγραφόμενου αντικειμένου. Το πώς μεθοδεύεται η οργάνωση και παράθεση των λεπτομερειών μιας περιγραφής και πώς επιτυγχάνεται η ακρίβεια και η σαφήνιά της είναι τα θέματα που παρουσιάζονται και συζητούνται στη συγκεκριμένη διδακτική δοκιμή.

B. Διδακτική πρόταση

Στόχοι της διδακτικής ενότητας

- Να ασκηθούν οι μαθητές/τριες στη μεθόδευση της περιγραφής, ώστε ως αποδέκτες μιας περιγραφής, σε προφορικό ή γραπτό λόγο, να μπορούν να αναγνωρίζουν την οργάνωση της περιγραφής και να σχηματίζουν μια σαφή εικόνα του περιγραφόμενου "αντικειμένου". ως πομποί, επίσης, να παρέχουν επαρκείς πληροφορίες για το περιγραφόμενο αντικείμενο, επιλέγοντας και οργανώνοντας κατάλληλα τις απαραίτητες για την περίπτωση λεπτομέρειες.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες τη σημασία που έχουν η ακρίβεια και η σαφήνεια στην περιγραφή.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία και τη χρησιμότητα της περιγραφικής ικανότητας του ατόμου.

Περιεχόμενο - Διδακτική μεθοδολογία

Επισημαίνεται στην τάξη ότι με την περιγραφή ο πομπός στη γλωσσική επικοινωνία εκθέτει τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του "αντικειμένου" της περιγραφής, ώστε να μπορεί ο δέκτης (ακροατής ή αναγνώστης) να σχηματίσει την εικόνα γι' αυτό, ακόμα κι όταν το "αντικείμενο" δε βρίσκεται στην άμεση εποπτεία του· επίσης ο πομπός μπορεί να επισημάνει στους αποδέκτες της περιγραφής εκείνα τα χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου τα οποία θεωρεί ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτα και στα οποία επιδιώκει να επισύρει την προσοχή.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η περιγραφή, ως "τρόπος" (mode) που χρησιμοποιείται στο λόγο, αποτελεί θέμα της γλωσσικής διδασκαλίας και στο Γυμνάσιο. Αναφέρονται ενδεικτικά:

- Περιγραφή προσώπου: Ν. Καζαντζάκη, Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά "Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο", τ.Α', σ. 326.
- Περιγραφή χώρου: Μ. Ιορδανίδου, Η Αυλή μας ο.π., τ.Α', σ. 327.

- Περιγραφή τοπίου: Κ. Ουράνης, Ταξίδια στην Ελλάδα ο.π. , τ.Α', σ. 294.
- Γ.Θεοτοκάς, Ταξίδι στη Μ.Ανατολή και το Άγιο Όρος ο.π. , τ.Α', σ.306, σ.322.

Στο Λύκειο, όμως -χωρίς να αγνοηθεί η λογοτεχνική περιγραφή- η διδασκαλία εστιάζεται σε περιγραφικά κείμενα που εξυπηρετούν επικοινωνιακές πρακτικές ανάγκες της καθημερινής ζωής και της επιστήμης. Έτσι, αντικείμενο της διδασκαλίας στο Λύκειο αποτελούν και κείμενα περιγραφικά που βρίσκονται σε διάφορα έντυπα ή βιβλία· σε εφημερίδες (μικρές αγγελίες, ανακοινώσεις κ.τ.λ.), σε διαφημιστικά έντυπα, σε ενημερωτικά φυλλάδια για την πρόληψη ορισμένων ασθενειών· σε σχολικά βιβλία όπου περιγράφονται πειράματα φυσικής και χημείας ή ιστορικά μνημεία και έργα τέχνης· σε επιστημονικά κείμενα, στα οποία περιγράφεται ένα αρχαιολογικό εύρημα· σε νομικά κείμενα, όπως σε μια συμβολαιογραφική πράξη που περιλαμβάνει την περιγραφή ενός διαμερίσματος που πρόκειται να πωληθεί ή να μεταβιβαστεί.

Επομένως, ο καθηγητής μπορεί να αξιοποιήσει κατά την πορεία του μαθήματος μια μεγάλη ποικιλία κειμένων -και εκτός του διδακτικού βιβλίου- τα οποία εξυπηρετούν τους στόχους του μαθήματος.

Πρώτα όμως συζητούνται στην τάξη η σειρά με την οποία παρατίθενται τα χαρακτηριστικά ενός περιγραφόμενου αντικειμένου και γενικά ο τρόπος με τον οποίο οργανώνεται μια περιγραφή. Η συζήτηση και διερεύνηση του θέματος γίνεται με βάση τα δύο κείμενα του σχολικού βιβλίου, δηλαδή, "*Νύφη Μεσογείων*" (Έκφραση-Έκθεση τ.Α', σ. 169) και το κείμενο "*Διεκδίκηση κυριότητας εμπορικού σήματος*" (ο.π., σ. 166).

Συγκεκριμένα επισημαίνεται πως στην περίπτωση της λαϊκής φορεσιάς, η κυρίως περιγραφή αρχίζει από το κάτω μέρος της ενδυμασίας, δηλαδή το **πουκάμισο**, προχωρεί στο επάνω μέρος, δηλαδή **τον τζάκο με τα γρίζα** και κλείνει με το στολισμό του κεφαλιού· η περιγραφή συμπληρώνεται με τα κοσμήματα της φορεσιάς, τα οποία αναφέρονται με αντίστροφη σειρά, αρχίζοντας από **το χρυσό επιμετώπιο** και προχωρώντας στα επιστήθια κοσμήματα, στην πόρπη και στις διάφορες **καρφίτσες**.

Στην περιγραφή του εμπορικού σήματος επισημαίνεται ότι πρώτα δίνονται τα βασικά χαρακτηριστικά του όλου σήματος, δηλαδή το σχήμα του (ορθογώνιο, παραλληλόγραμμο), το χρώμα της σύνθεσής του και ο διαχωρισμός του σε δύο ανισομεγέθη τμήματα· στη συνέχεια περιγράφονται πρώτα το επάνω μέρος του σήματος και ύστερα το κάτω μέρος.

Ως προς την **ακρίβεια και τη σαφήνεια της περιγραφής** πρέπει να γίνει αντιληπτό από τους/τις μαθητές/μαθήτριες ότι κάθε περιγραφή αποτελεί μια επιλογή λεπτομερειών και μια επιλογή ως προς τον τρόπο με τον οποίο οργανώνεται η παρουσίασή της.

Η σαφήνεια πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε περιγραφή, μια που ένας βασικός σκοπός της περιγραφής είναι να αναπαραστήσει με λόγο ένα "αντικείμενο", το οποίο ο (από)δέκτης της περιγραφής δεν το γνωρίζει ή δε βρίσκεται στην άμεση εποπτεία του. Σε ορισμένα μάλιστα κείμενα η σαφήνεια και η ακρίβεια της περιγραφής είναι καθοριστικής σημασίας για το σκοπό στον οποίο αποβλέπουν· για παράδειγμα, σε μια συμβολαιογραφική πράξη αγοροπωλησίας, στη διατύπωση μιας νομικής απόφασης που αφορά διεκδικήσεις αντικειμένων ή κτισμάτων, στην επιστημονική ανακοίνωση που απαιτεί περιγραφή, όπως στην περίπτωση της περιγραφής ενός αρχαιολογικού ευρήματος ή ενός έργου τέχνης. Ακόμα, και στις μικρές αγγελίες των αγοροπωλησιών η περιγραφή και επιλογή των πιο σημαντικών χαρακτηριστικών ή γνωρισμάτων είναι βασικής σημασίας για την ακρίβεια και τη σαφήνιά τους.

Είναι, επίσης, απαραίτητο να τονιστεί ότι η σαφήνεια και η ακρίβεια μιας περιγραφής δεν εξαρτάται από το πλήθος των αναφερόμενων λεπτομερειών, αλλά από την κατάλληλη επιλογή τους, ανάλογα με την περίπτωση και το σκοπό της περιγραφής.

Η περιγραφή εντάσσεται γενικά στο επικοινωνιακό πλαίσιο του λόγου. Και στην περίπτωση ενός

περιγραφικού κειμένου υπάρχει ο πομπός, ο δέκτης, το μήνυμα, η επικοινωνιακή περίσταση, καθώς και ο **σκοπός** για τον οποίο γίνεται η περιγραφή. Σε μερικά κείμενα ο **σκοπός της περιγραφής** είναι εμφανής και υπηρετεί ορισμένο ή ορισμένους ειδικούς λόγους, όπως στην περίπτωση της περιγραφής του εμπορικού σήματος, που αφορά τη διεκδίκηση της κυριότητας του σήματος σε Μονομελές Πρωτοδικείο· σε άλλα κείμενα ο σκοπός δεν αναφέρεται ή δεν είναι ευδιάκριτος, οπότε πρέπει να επισημανθεί. Μπορεί π.χ. η περιγραφή να εξυπηρετεί ένα πρακτικό ζήτημα της καθημερινής ζωής, όπως είναι η περιγραφή ενός ατυχήματος ή να αποβλέπει στην αισθητική απόλαυση, όπως στην περίπτωση μιας λογοτεχνικής περιγραφής ή της περιγραφής ενός ζωγραφικού πίνακα.

Ασκήσεις

- Να γίνει (προφορικά ή γραπτά) η περιγραφή μιας λαϊκής φορεσιάς που εικονίζεται σε φωτογραφία ή μιας λαϊκής τοπικής φορεσιάς που βρίσκεται σε ένα λαογραφικό μουσείο της περιοχής του σχολείου.
- Να επισημανθούν στο κείμενο της συμβολαιογραφικής πράξης (τ.Α', σ. 172), οι λεπτομέρειες που επιλέγονται για να επιτευχθούν η σαφήνεια και η ακρίβεια της περιγραφής.
- Να σχολιαστούν από τις εφημερίδες -ως προς τη σαφήνεια και ακρίβειά τους- ορισμένες μικρές αγγελίες, που αφορούν πωλήσεις ακινήτων ή αυτοκινήτων.
- Να επισημανθούν από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Α' Λυκείου δύο λογοτεχνικές περιγραφές και να σχολιαστούν ως προς την οργάνωσή τους. Είναι η ακρίβεια και η σαφήνεια εξίσου απαραίτητες σε λογοτεχνικά κείμενα όσο σε νομικά κείμενα; ικαιολογήστε την άποψη σας.
- Προσπάθησε να συντάξεις μια "μικρή αγγελία" για ένα αντικείμενο που γνωρίζεις καλά, π.χ. ένα αυτοκίνητο, ένα διαμέρισμα, ένα μουσικό όργανο, που υποτίθεται ότι θέλεις να πουλήσεις. Φρόντισε να δώσεις τις αναγκαίες και επαρκείς πληροφορίες για τους ενδιαφερομένους.
- Προσπάθησε να περιγράψεις με λογοτεχνικό τρόπο, με στόχο το αισθητικό αποτέλεσμα, ένα "αντικείμενο" που αγαπάς· π.χ. μια γωνιά του κήπου του σπιτιού σου, ένα μουσικό όργανο που αγαπάς, ένα πρόσωπο. Τοποθέτησε την περιγραφή σου μέσα σε μια "πλαστή" αφήγηση.

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση του μαθήματος μπορεί να γίνει, εκτός από τις προτεινόμενες παραπάνω ασκήσεις, με άσκηση δραματοποίησης: π.χ. στήνεται το σενάριο ενός αυτοκινητιστικού ατυχήματος και οι μαθητές καλούνται ως αυτόπτες μάρτυρες να περιγράψουν προφορικά ή να εκθέσουν γραπτά τις συνθήκες του ατυχήματος σε ένα κείμενο 150-200 λέξεων.

Άλλη μορφή αξιολόγησης: οι μαθητές ακούν ή διαβάζουν ένα περιγραφικό κείμενο και στη συνέχεια καλούνται να δώσουν σε διάγραμμα την οργάνωση της περιγραφής.

Γενικά κατά την αξιολόγηση θα πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο οι μαθητές/τριες έχουν αποκτήσει σε κάποιο βαθμό την ικανότητα (ως πομποί) να περιγράφουν προφορικά ή γραπτά ορισμένα περιστατικά, αντικείμενα, κτλ. και ως (από)δέκτες μιας περιγραφής να μπορούν να διακρίνουν την οργάνωση/μεθόδευση των στοιχείων της και να αναπλάθουν γραπτά ή προφορικά το περιγραφόμενο "αντικείμενο".

Υποστηρικτικό υλικό του μαθήματος

α. Υποστηρικτικό υλικό για τη διδασκαλία

1. Εμπορικό σήμα: Περιγραφή εμπορικού σήματος από τη διεκδίκηση της κυριότητας του σε Μονομελές Πρωτοδικείο ("Εκφραση-Εκθεση" τ.Α' σ. 166, ΟΕΔΒ, 1998).
2. Ελληνική λαϊκή φορεσιά: Περιγραφή λαϊκής φορεσιάς. Νύφη Μεσογείων (ο.π. σ. 169).
3. Πωλητήριο συμβόλαιο: Συμβολαιογραφικό κείμενο (ο.π. σ. 172).
4. Μικρές αγγελίες (ο.π. σ. 137).

β. Υποστηρικτικό υλικό για τον καθηγητή

1. Το γιούσουρι. "Στάθηκε το καϊκι ... έχασκε η άβυσσος, κρύα και άπατη". Λογοτεχνική περιγραφή (απόσπασμα) από το ομώνυμο διήγημα του Ανδρέα Καρκαβίτσα, από το βιβλίο του "Λόγια της Πλώρης". Εκδόσεις Βιβλιοπωλείο της Εστίας, σ. 216.
2. Οδύσσεια (μετάφραση Δ.Ν. Μαρωνίτη) στίχοι ι' 105-149. Λογοτεχνική περιγραφή από ποιητικό κείμενο.
3. Η Σχολή των Αθηνών, 1511, Ραφαήλ. Τοιχογραφία στην Αίθουσα Ύπογραφής του Βατικανού (όπως και άλλα έργα που περιγράφονται στο βιβλίο του Χρυσ. Χρήστου "Η ιταλική ζωγραφική κατά τον 16ο αιώνα", τ. Α', Εκδόσεις Νέα Πορεία, Θεσσαλονίκη, 1971). (Απόσπασμα)
4. "Εκθεση-Εκφραση" για το Λύκειο τ.Α' (Βιβλίο καθηγητή) ΟΕΔΒ, σ. 152-155.
5. "Εκθεση-Εκφραση" για το Λύκειο (Βιβλίο καθηγητή) ο.π. σ. 168-171.